Իրավունքների Պաշտպանություն
Առանց Սահմանների ՀԿ

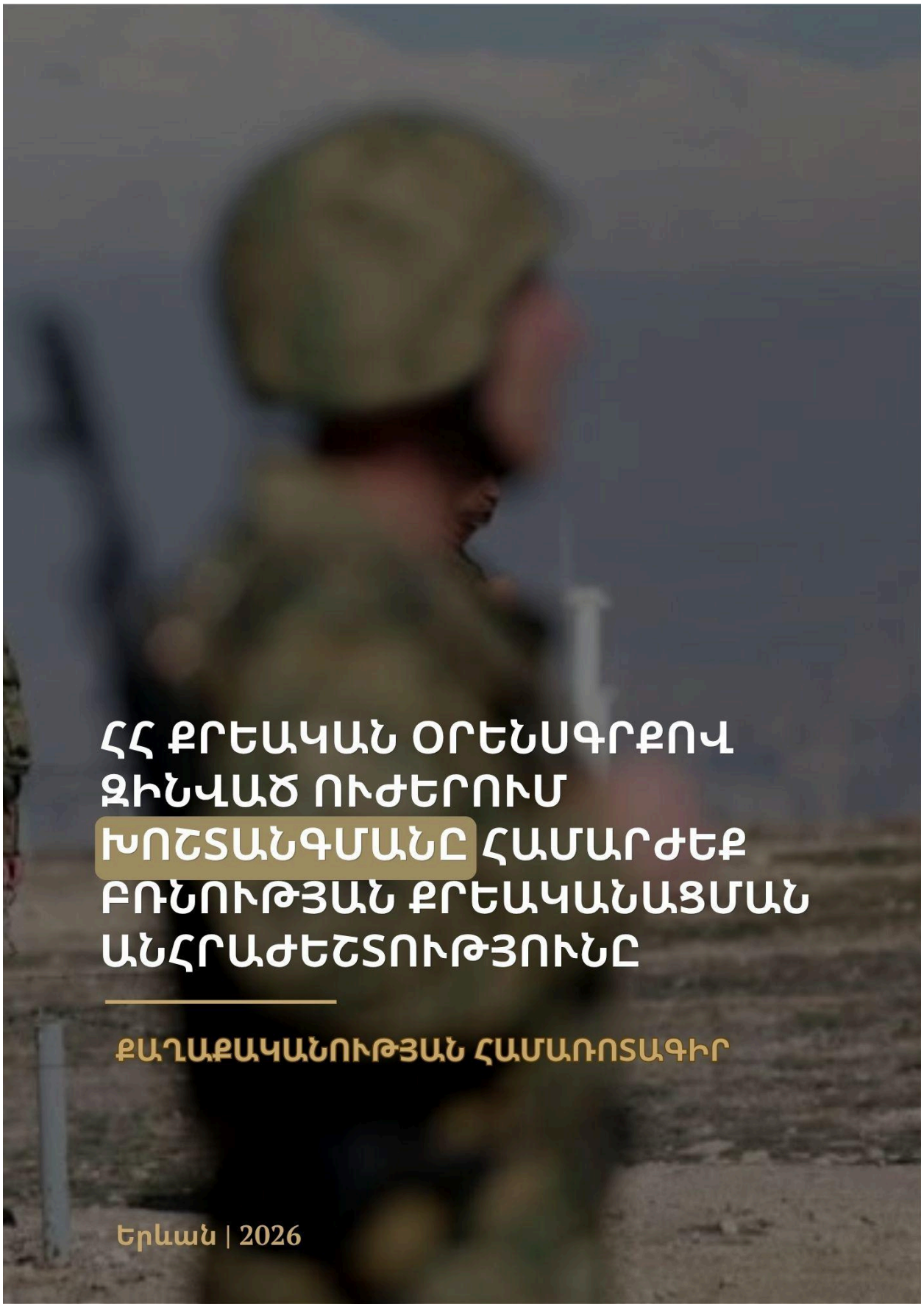

ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՎ ԶԻՆՎԱԾ ՈՒԺԵՐՈՒՄ ԽՈՇՏԱՆԳՄԱՆԸ ՀԱՄԱՐԺԵՔ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳԻՐ

Երևան | 2026

Ամփոփագիր

2020-2025թթ. ընթացքում Հայաստանի դատարաններում քննված 51 քրեական գործերի ուսումնասիրությունը վկայում է Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերում ֆիզիկական և հոգեբանական բռնության կայուն և համակարգային դրսևորումների մասին: Արձանագրված դեպքերը ներառում են պարբերական նվաստացումներ, հարկադրանք և բռնության տարբեր ձևեր, որոնք իրականացվել են ինչպես համածառայակիցների, այնպես էլ վերադաս-ստորադաս հարաբերությունների համատեքստում, իսկ որոշ դեպքերում՝ նախորդել ինքնասպանություններին:

Չնայած նման արարքների ծանրությանը՝ դրանք հիմնականում որակվել և քննվել են որպես զինվորական ծառայության սահմանված կարգի դեմ ուղղված հանցագործություններ՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 519–521-րդ հոդվածներով: Նման հանցագործությունների քննության շրջանակներում լայնորեն կիրառվել են վարույթի քննության արագացված կարգը, նշանակված պատիժը պայմանական չկիրառելու ինստիտուտը, ինչպես նաև քրեական հետապնդումը դադարեցնելու և քրեական վարույթը կարճելու մեխանիզմները:

Ուսումնասիրության արդյունքները վկայում են համակարգային խնդրի առկայության մասին. նման վարույթներով պատշաճ գնահատման չի ենթարկվում, թե արդյո՞ք նման վարքագիծը միջազգային իրավունքի և ՀՀ քրեական օրենսգրքի համապատասխան հանցակազմի իմաստով կարող է որակվել որպես խոշտանգում կամ վատ վերաբերմունքի այլ տեսակ:

Սույն քաղաքականության համառոտագիրը հիմնավորում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 46-րդ գլխում («Զինվորական ենթակայության կարգի և զինծառայողների կանոնագրքային փոխհարաբերությունների դեմ ուղղված հանցագործությունները») լրացումներ կատարելու անհրաժեշտությունը՝ նախատեսելով առանձին հանցակազմ զինծառայողների կողմից դիտավորությամբ ֆիզիկական ուժեղ ցավ կամ հոգեկան ուժեղ տառապանք պատճառելը՝ արգելված նպատակներով: Նման կարգավորման ներդրումը կնպաստի Հայաստանի միջազգային պարտավորությունների առավել արդյունավետ կատարմանը, ինչպես նաև զինված ուժերում կատարվող ծանր հանցագործությունների նկատմամբ համարժեք իրավական արձագանքի ապահովմանը և արդարադատության կանխարգելիչ գործառույթի ամրապնդմանը:

Հիմնախնդիրը

Ուսումնասիրությամբ բացահայտվել են զինվորական միջավայրում բռնության մի շարք կրկնվող դրսևորումներ, մասնավորապես՝

- տևական ժամանակահատվածում պարբերական ֆիզիկական բռնություն,
- արժանապատվության պարբերական նվաստացում և ստորացում,
- հարկադիր մերկացում,
- սեռական բնույթի հայհոյանքներ և նվաստացուցիչ վիրավորանքներ,
- սպառնալիքներ և ահաբեկում,
- վերադասների կողմից բռնության կիրառում ստորադասների նկատմամբ,
- բռնության գործադրում այլ զինծառայողների ներկայությամբ,

- հնազանդություն պարտադրելու նպատակով կիրառվող հարկադրանք,
- զինվորական հիերարխիկ համակարգով պայմանավորված կամ դրա միջոցով խրախուսվող չարաշահումներ,
- վարքագիծ, որը նպաստում է ինքնասպանության ռիսկի բարձրացմանը և այն դարձնում կանխատեսելի հետևանք:

ՄԱԿ-ի Խոշտանգումների դեմ կոմիտեն բազմիցս մտահոգություն է հայտնել Հայաստանի զինված ուժերում արձանագրվող ինքնասպանությունների և ոչ մարտական պայմաններում մահվան այլ դեպքերի բարձր թվի, ինչպես նաև ոչ կանոնադրական հարաբերությունների և հոգեբանական ճնշման շարունակական տարածվածության վերաբերյալ՝ որպես նպաստող գործոններ: Կոմիտեն Հայաստանին կոչ է արել ապահովել զինված ուժերում տեղի ունեցած բռնության և մահվան բոլոր դեպքերի, ներառյալ՝ ինքնասպանությունների, արագ և արդյունավետ քննության իրականացումը, պատասխանատուների քրեական հետապնդումն ու պատշաճ պատժատեսակներով պատժումը, ինչպես նաև զոհերի և նրանց ընտանիքների համար արդյունավետ իրավական պաշտպանության և հատուցման միջոցների հասանելիությունը[1]:

Ուսումնասիրության արդյունքները, որոնք հաստատվում են նաև իրավասու մարմինների պաշտոնական վիճակագրական տվյալներով, ցույց են տալիս, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 450-րդ հոդվածը գործնականում չի կիրառվել զինված ուժերում կատարված բռնության դեպքերի նկատմամբ: Դիտարկված ժամանակահատվածում, չնայած արձանագրվել են պարբերական ծեծերի, հարկադիր մերկացման, նվաստացման, սպառնալիքների, հարկադրանքի և ինքնասպանությանը նախորդած բռնությամբ զուգորդված վարքագծի բազմաթիվ դեպքեր, խոշտանգման հատկանիշներով որևէ քրեական վարույթ չի հարուցվել: Փոխարենը բոլոր դեպքերը քննվել են բացառապես Քրեական օրենսգրքի 46-րդ գլխի 519–521-րդ հոդվածների շրջանակում:

Թեև արձանագրված արարքներից մի մասը կարող էր համապատասխանել ինչպես միջազգային իրավունքի, այնպես էլ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 450-րդ հոդվածով նախատեսված խոշտանգման կամ արգելված վատ վերաբերմունքի այլ ձևերի հատկանիշներին, դրանք որակվել են պարզապես որպես զինծառայողների միջև բռնի հանցագործություններ: Արդյունքում չեն կիրառվել այն հատուկ իրավական երաշխիքները, որոնք նախատեսված են խոշտանգման դեպքերում անպատժելիությունը կանխելու նպատակով:

Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ գործնականում բռնության գործադրման դեպքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 46-րդ գլուխը կիրառվում է որպես զինված ուժերում բռնության գործադրման որակման ինքնաբավ և բացառիկ իրավական ռեժիմ: Թեև գործող օրենսդրությունը ուղղակիորեն չի բացառել Օրենսգրքի 450-րդ հոդվածի կիրառումը զինծառայողների կողմից կամ նրանց նկատմամբ կատարված արարքների առնչությամբ, խոշտանգման վերաբերյալ քրեական վարույթների բացակայությունը վկայում է, որ իրավակիրառ պրակտիկայում զինված ուժերում բռնության գործադրման դեպքում Քրեական օրենսգրքի 46-րդ գլխի դրույթները փաստացի համարվում են հատուկ նորմեր *(lex specialis)*: Հետևաբար, խոշտանգման

[1] See, Concluding observations on the fifth periodic report of Armenia, CAT, Armenia, CAT/C/ARM/CO/5, 02 May 2025, paras. 26-27, available at https://digitallibrary.un.org/record/4084312?v=pdf; Concluding observations on the fourth periodic report of Armenia, CAT, Armenia, CAT/C/ARM/CO/4, 26 January 2017, available at https://digitallibrary.un.org/record/1306830?v=pdf

հատկանիշներ պարունակող վարքագիծը պրակտիկայում որակվում է որպես զինծառայողների միջև բռնության գործադրում՝ դրանից բխող իրավական հետևանքներով:

Արդարադատության ոլորտի մի շարք մասնագետների կարծիքով՝ զինվորական ծառայության ընթացքում կատարված բռնությամբ զուգորդված հանցագործությունները պետք է որակվեն բացառապես Քրեական օրենսգրքի 46-րդ գլխի հատուկ նորմերով (*lex specialis*), քանի որ նույն գլխում արդեն իսկ առկա են զինծառայողների միջև բռնությունը քրեականացնող հատուկ դրույթներ: Նման մոտեցման արդյունքում զինված ուժերում կատարված ֆիզիկական կամ հոգեբանական բռնության դեպքերը, անկախ դրանց ծանրությունից, գործնականում չեն դիտարկվում խոշտանգման համատեքստում:

Այս մոտեցումը կարող է խաթարել Հայաստանի կողմից Խոշտանգումների և այլ դաժան, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի դեմ ՄԱԿ-ի կոնվենցիայով (այսուհետ՝ Խոշտանգումների դեմ կոնվենցիա) ստանձնած պարտավորությունների նպատակը և էությունը: *Lex specialis* սկզբունքը չի կարող արդարացում հանդիսանալ խոշտանգման դեպքերի համար նախատեսված հատուկ իրավական երաշխիքների չկիրառման համար, եթե առկա են խոշտանգում հանցակազմի հատկանիշները:

Ուսումնասիրությունը նաև ցույց է տալիս, որ թե՛ նախաքննության մարմինները, թե՛ դատարանները չեն գնահատել, թե արդյոք արարքների բնույթը, ծանրությունը, նպատակը և կատարման համատեքստը պահանջում էին այլ իրավական որակում:

Արդյունքում գործող օրենսդրական կարգավորումները բավարար կերպով չեն տարբերակում սովորական բռնարարքներն այնպիսի վարքագծից, որը նպատակաուղղված է անձին ֆիզիկական ուժեղ ցավ կամ հոգեկան ուժեղ տառապանք պատճառելուն՝ պատժելու, խտրականության ենթարկելու կամ այլ արգելված նպատակներով:

Գործող օրենսդրության բացը

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 519-րդ, 520-րդ և 521-րդ հոդվածներով քրեականացվում են ստորադասի կողմից վերադասի նկատմամբ բռնությունը, ենթակայության հարաբերությունների բացակայության պայմաններում զինծառայողների միջև բռնությունը, ինչպես նաև վերադասի կողմից ստորադասի նկատմամբ բռնությունը: Այս դրույթների հիմնական նպատակն է պաշտպանել զինվորական կարգապահությունը, ծառայողական կարգը և ենթակայության հարաբերությունները:

Սակայն դրանք չեն կարգավորում այն դեպքերը, երբ բռնությունը կիրառվում է հետևյալ նպատակներով.

- պատժելու,
- վախեցնելու/ահաբեկելու
- հարկադրելու
- նվաստացնելու կամ արժանապատվությունը վիրավորելու,
- ոչ ֆորմալ հիերարխիկ հարաբերություններ հաստատելու կամ պահպանելու,
- անձի ընկալվող կամ առկա խոցելիության հիմքով խտրական վերաբերմունք դրսևորելու,

- կամ դիտավորությամբ ֆիզիկական ուժեղ ցավ կամ հոգեկան տառապանք պատճառելու:

Դատական պրակտիկայի ուսումնասիրության արդյունքները ցույց են տալիս, որ ծանր և բարձր հանրային վտանգավորություն ունեցող հանցագործությունները ենթարկվում են նույն իրավական գնահատականի և պատժվում նույն կերպ, ինչ զգալիորեն ավելի ցածր ծանրություն ունեցող բռնության դրսևորումները: Նման մոտեցումը, սակայն, պատշաճ կերպով չի արտացոլում ոչ միայն տուժողների կրած վնասի իրական բնույթն ու ծանրությունը, այլև զինվորական ծառայությանը բնորոշ փակ, վերահսկվող և խիստ հիերարխիկ միջավայրից բխող առավել բարձր պատասխանատվությունը:

Հայաստանի միջազգային պարտավորությունները

Հայաստանի Հանրապետությունը ստանձնել է միջազգային պարտավորություններ, որոնք արգելում են խոշտանգումը և այլ դաժան, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքը կամ պատիժը:

Այս պարտավորությունները պետություններից պահանջում են ոչ միայն ձեռնպահ մնալ խոշտանգումներից, այլև ներդնել արդյունավետ իրավական և ինստիտուցիոնալ մեխանիզմներ, որոնք կապահովեն խոշտանգման և վատ վերաբերմունքի կանխարգելումը, արդյունավետ քննությունը, պատշաճ իրավական որակումը, քրեական հետապնդումն ու պատիժը: Միջազգային իրավունքի համաձայն՝ խոշտանգման հատկանիշներ պարունակող յուրաքանչյուր արարք պետք է թե՛ իրավական, թե՛ գործնական առումով քննի և պատժվի որպես խոշտանգում:

Միջազգային չափանիշները սահմանում են, որ պատժելու, ահաբեկելու, հարկադրելու կամ խտրականության նպատակով դիտավորությամբ պատճառված ֆիզիկական ուժեղ ցավը կամ հոգեկան ուժեղ տառապանքը պահանջում է առանձնահատուկ իրավական արձագանք, որն արտացոլում է նման վարքագծի բացառիկ ծանրությունը:

Մարդու իրավունքների միջազգային մարմինների կողմից բազմիցս ընդգծվել է, որ վատ վերաբերմունքի լուրջ դեպքերի ոչ պատշաճ իրավական որակումը կարող է խաթարել քննության արդյունավետությունը և նպաստել անպատժելիությանը: Անպատժելիության վտանգն առաջանում է հատկապես այն դեպքերում, երբ արարքը պատշաճ կերպով չի քննվում, սխալ է որակվում կամ մեղավորը չի ենթարկվում համարժեք պատժի[2]:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը մի շարք գործերով արձանագրել է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում այն դեպքերում, երբ ներպետական մարմինները խոշտանգման կամ այլ վատ վերաբերմունքի փաստերը որակել են որպես ավելի թեթև հանցագործություններ, ինչի արդյունքում կիրառվել են ավելի կարճ վաղեմության ժամկետներ և մեղավոր անձինք խուսափել են քրեական պատասխանատվությունից[3]:

---

[2] See, for example,Chember v. Russia, no. *7188/03*, 03 July 2008, para. 61.
[3] See, among other authorities, Pădureț v. the Republic of Moldova, no. 33134/03, § 75, 05 January 2010; Velev v. Bulgaria, no. 43531/08, § 61, 16 April 2013; and O.R. and L.R. v. the Republic of Moldova, no. 24129/11, §§ 73-74, 30 October 2018

Հայաստանում խոշտանգումը քրեականացվել է 2015 թվականից: Գործող Քրեական օրենսգրքում խոշտանգման սահմանումը համահունչ է ՄԱԿ-ի Խոշտանգումների դեմ կոնվենցիային, այն նաև բացառում է համաներման, ներման և վաղեմության ժամկետների կիրառումը խոշտանգում հանցագործության համար: Բացի այդ, հաշվի առնելով հանցագործության ծանրությունը, խոշտանգման գործերով կիրառելի չէ նաև հաշտության ընթացակարգը: Միաժամանակ, Քրեական օրենսգրքով սահմանափակումներ չեն տարածվում համաձայնեցման և արագացված վարույթի վրա, ինչի արդյունքում նույնիսկ ծանր հանցագործություններ կատարողները կարող են օգտվել այդ ընթացակարգից, եթե դրա դեմ չեն առարկում դատախազը և տուժողը:

ՄԱԿ-ի Խոշտանգումների դեմ կոմիտեն հստակեցրել է, որ Կոնվենցիայով սահմանված պարտավորությունները տարածվում են բոլոր այն անձանց վրա, որոնք պաշտոնապես կամ փաստացիորեն գործում են պետության անունից, նրա հանձնարարությամբ, վերահսկողության ներքո կամ պետական լիազորությունների իրականացման շրջանակներում[4]:

Հետևաբար, զինված ուժերում կատարված հանցագործությունը, որը հասնում է խոշտանգման շեմին, պետք է որակվի և քննվի որպես խոշտանգում, այլ ոչ թե որպես այլ, հատկապես առավել մեղմ պատիժ նախատեսող հանցագործություն:

Օրենսդրության և միջազգային ատյանների դատական պրակտիկայի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ խոշտանգման առկայությունը պայմանավորված է ոչ թե դրա կատարման վայրով կամ ինստիտուցիոնալ միջավայրով, այլ արարքի բնույթով, ծանրությամբ և նպատակով: Այն դեպքերում, երբ առկա են խոշտանգման հանցակազմի տարրերը, պետությունը պարտավոր է ապահովել նման վարքագծի որակումը որպես խոշտանգում՝ անկախ նրանից, թե այն կատարվել է քրեակատարողական, ռազմական կամ զինվորական միջավայրում:

Ինչո՞ւ գործող խոշտանգման դրույթները բավարար չեն

Ուսումնասիրության արդյունքները ցույց են տալիս, որ միայն Քրեական օրենսգրքի 450-րդ հոդվածի վրա հիմնվելը բավարար չէ խնդրի արդյունավետ լուծման համար:

Նախ, Քրեական օրենսգրքի 450-րդ հոդվածը պահանջում է պաշտոնատար անձի անմիջական մասնակցություն կամ առնվազն նրա համաձայնությունը կամ թողտվությունը: Արդյունքում դրա կիրառության շրջանակից դուրս են մնում այն դեպքերը, երբ խոշտանգման բնույթ ունեցող վարքագիծը դրսևորվում է համաձառայակիցների կողմից, քանի որ շարքային զինծառայողները Քրեական օրենսգրքի իմաստով պաշտոնատար անձինք չեն համարվում:

Երկրորդ, մշտադիտարկված վարույթների որոշ դեպքերում բռնությունը կատարվել է ժամկետային զինծառայողների կամ համաձառայակիցների կողմից՝ ոչ ֆորմալ ենթակայության շրջանակում, առանց բավարար ապացույցների, որոնք կհաստատեին անհրաժեշտ կապը որևէ պաշտոնատար անձի հետ: Ընդ որում, գործող օրենսդրության համաձայն, ժամկետային շարքային զինծառայողները չեն կարող համարվել պաշտոնատար անձինք:

[4] CAT General Comment No. 2, CAT/C/GC/2, para. 15.

Երրորդ, իրավակիրառ պրակտիկան հետևողականորեն նախապատվությունը տալիս է արարքների որակմանը Քրեական օրենսգրքի 46-րդ գլխով նախատեսված հանցակազմերով: Արդյունքում նույնիսկ այն դեպքերում, երբ անձին դիտավորությամբ պատճառվում է ֆիզիկական ուժող ցավ կամ հոգեկան տառապանք՝ պատժելու, ահաբեկելու, հարկադրելու կամ այլ արգելված նպատակներով, գործող կարգավորումները գործնականում չեն ապահովում խոշտանգման պատշաճ իրավական գնահատական և համարժեք արձագանք:

Ինչո՞ւ է անհրաժեշտ զինվորական ծառայությանը հատուկ իրեավիրավական կարգավորում

Նման դրույթի ներառումը իրական օրենսգրքում չի հանգեցնի գործող հանցակազմերի կրկնության, այլ հնարավորություն կտա պատշաճ կերպով արձագանքել զինվորական ծառայությանը բնորոշ առանձնահատուկ իրողություններին:

Մշտադիտարկված վարույթները ցույց են տալիս, որ զինված ուժերում բռնությունը հաճախ տեղի է ունենում՝

- փակ ինստիտուցիոնալ միջավայրում,
- կախվածության և ուժերի անհավասար բաշխվածության պայմաններում,
- այլ զինծառայողների ներկայությամբ,
- գերիշխանություն հաստատելու նպատակ հետապնդող կրկնվող գործողությունների միջոցով,
- հրամանատարական կազմի թողտվության կամ ոչ արդյունավետ միջամտության պայմաններում,
- այնպիսի իրավիճակներում, երբ տուժողները գործնական խոչընդոտների են բախվում բռնության մասին հայտնելիս:

Ավելին, բացի այն հանգամանքից, որ Քրեական օրենսգրքի 450-րդ հոդվածը գործնականում կիրառելի չէ շարքային զինծառայողների կողմից կատարված արարքների նկատմամբ, ինչպես նաև հաշվի առնելով զինվորական ծառայության ընթացքում կատարված հանցագործությունների նկատմամբ հատուկ նորմերի *(lex specialis)* մոտեցումը, գործող Քրեական օրենսգրքի 519-521-րդ հոդվածները կարգավորում են միայն ֆիզիկական բռնության դրսևորումները՝ իրավական գնահատականից դուրս թողնելով այն վարքագիծը, որը հանգեցնում է հոգեկան տառապանքի:

Միաժամանակ, մշտադիտարկված վարույթների որոշ դեպքերում խոշտանգման բնույթ ունեցող վարքագիծը իրականացվել է զինծառայողների կողմից՝ առանց ենթակայական հարաբերությունների առկայության: Այդ դեպքերում պարզ չէ, թե արդյոք արարքները կատարվել են հրամանատարության համաձայնությամբ կամ թողտվությամբ: Նման իրավիճակներում ժամկետային շարքային զինծառայողները չեն համարվում պաշտոնատար անձինք, հետևաբար նրանց նկատմամբ չի կարող կիրառվել Քրեական օրենսգրքի 450-րդ հոդվածը այն արարքի համար, որը պաշտոնատար անձի կողմից կատարված լինելու դեպքում կրակվեր որպես խոշտանգում, բանի դեռ հնարավոր չէ ապացուցել, որ այն կատարվել է հրամանատարության կամ առնվազն սերժանտական կազմի ներկայացուցչի համաձայնությամբ կամ թողտվությամբ:

Զինվորական ծառայության ոլորտին վերաբերող իրեավիրավական կարգավորումները հնարավորություն կտան ոչ միայն հաղթահարել *lex generalis–lex specialis* հարաբերակցության հետ կապված խնդիրները, այլև

պատշաճ կերպով արտացոլել զինվորական միջավայրի առանձնահատկությունները և ապահովել, որ Քրեական օրենսգիրքը համարժեք գնահատի նման վարքագծի իրական ծանրությունը:

Առաջարկվող օրենսդրական բարեփոխումը

Առաջարկվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 46-րդ գլուխը լրացնել նոր՝ 521.1-րդ հոդվածով, որը պատասխանատվություն կսահմանի զինվորական հարաբերությունների շրջանակում կատարվող խոշտանգմանը համարժեք արարքների համար:

Նոր հոդվածով պետք է քրեականացվի զինծառայողի կողմից դիտավորությամբ մեկ այլ զինծառայողի ֆիզիկական ուժեղ ցավ կամ հոգեկան ուժեղ տառապանք պատճառելը՝ պատժելու, ահաբեկելու, հարկադրելու, խտրականության կամ արգելված այլ նպատակներով:

Առաջարկվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքում կատարել հետևյալ լրացումը.

1. Հոդված **521.1.** Զինծառայողի կողմից այլ զինծառայողի խոշտանգումը կամ այլ դաժան**,** անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի դրսևորումը

1. Զինծառայողների վարքագծի կանոնների խախտումը նրանց միջև ենթակայության հարաբերությունների բացակայության դեպքում, որը դրսևորվում է մեկ այլ զինծառայողի նկատմամբ դիտավորյալ ֆիզիկական ուժեղ ցավ կամ հոգեկան ուժեղ տառապանք պատճառելով՝ տեղեկատվություն ստանալու կամ պատժելու, կամ նրան վախեցնելու կամ որևէ գործողություն կատարելու կամ դրանից ձեռնպահ մնալու հարկադրելու համար, կամ ցանկացած պատճառով՝ հիմնված ցանկացած բնույթի խտրականության վրա

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ չորսից ութ տարի ժամկետով:

2. Սույն հոդվածի ութերորդ մասով նախատեսված արարքը, որը

1) կատարվել է մի խումբ անձանց կողմից,
2) կատարվել է ենթակայի կամ վերադասի կողմից,
3) կատարվել է սպայական կամ ավագ ենթասպայական կազմի զինծառայողի կողմից կամ
4) առաջացրել է մարդու առողջությանը միջին ծանրության վնասի պատճառում:

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ վեցից տասը տարի ժամկետով:

3. Սույն հոդվածի առաջին և երկրորդ մասերով նախատեսված արարքը, որը

1) կատարվել է զենքի կամ մարմնական վնասվածք պատճառելու համար նախապես պատրաստված կամ հարմարեցված առարկայի կամ միջոցի գործադրմամբ կամ
2) կատարվել է առանձին դաժանությամբ,
3) անզգուշությամբ առաջացրել է մարդու առողջությանը ծանր վնասի պատճառում՝
պատժվում է ազատազրկմամբ՝ յոթից տասներկու տարի ժամկետով:

2. Խոշտանգմանը համարժեք երաշխիքների կիրառումն ապահովելու համար առաջարկվում է փոփոխել Քրեական օրենսգրքի հետևյալ հոդվածները՝ ներառելով նաև **521.1** հոդվածը.

- ՀՀ քրեական օրենսգրքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ մաս՝ նույն հանցանքը կատարելու համար կրկին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու բացառություն,
- ՀՀ քրեական օրենսգրքի 81-րդ հոդվածի 1.2-րդ մաս՝ գործուն զղջալու հիմքով քրեական պատասխանատվությունից ազատելու արգելք,
- ՀՀ քրեական օրենսգրքի 83-րդ հոդվածի 9-րդ մաս՝ քրեական պատասխանատվությունից ազատելու համար վաղեմության ժամկետի կիրառման արգելք,
- ՀՀ քրեական օրենսգրքի 90-րդ հոդվածի 7-րդ մաս՝ մեղադրական դատավճռի վաղեմության ժամկետն անցնելու հիմքով պատժից ազատելու արգելք,
- ՀՀ քրեական օրենսգրքի 91-րդ հոդվածի 2-րդ մաս՝ համաներման կիրառման արգելք,
- ՀՀ քրեական օրենսգրքի 92-րդ հոդվածի 2-րդ մաս՝ ներման կիրառման արգելք,
- ՀՀ քրեական օրենսգրքի 473-րդ հոդվածի 1-ին մաս՝ հանցագործության մասին չհայտնելու քրեականացում

Փոփոխություններ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում

1. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 464.1-րդ հոդվածը լրացնել 2-րդ մասի 5-րդ կետով հետևյալ բովանդակությամբ.

«5. մեղադրյալը մեղադրվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 450-րդ հոդվածով, 441-րդ հոդվածի երկրորդ մասի 1-ին կետով կամ 521.1-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործություն կատարելու համար»:

2. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 458դ հոդվածը լրացնել 2-րդ մասի 6-րդ կետով հետևյալ բովանդակությամբ.

«6) մեղադրյալը մեղադրվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 450-րդ հոդվածով, 441-րդ հոդվածի երկրորդ մասի 1-ին կետով կամ 521.1-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործություն կատարելու համար»:

Առաջարկվող կարգավորումների նպատակը զինծառայողների համար խոշտանգման առանձին հանցակազմ նախատեսելը չէ, այլ ապահովել, որ զինվորական հարաբերությունների շրջանակում կատարվող խոշտանգմանը համարժեք արարքները ստանան պատշաճ համարժեք քրեաիրավական գնահատական:

Բարեփոխման ակնկալվող ազդեցությունը

Առաջարկվող օրենսդրական փոփոխությունները կնպաստեն՝

- Հայաստանի միջազգային պարտավորությունների առավել արդյունավետ կատարմանը,

- զինված ուժերում կատարվող ծանր հանցագործությունների ավելի ճշգրիտ իրավական որակմանը,
- սովորական կարգապահական կամ միջանձնային բռնության և խոշտանգման տարբեր պարունակող վարքագծի հստակ տարանջատմանը,
- քրեական իրավունքի կանխարգելիչ գործառույթի ամրապնդմանը,
- Արարքի քրեաիրավական որակման անհամապատասխանության արդյունքում անպատժելիության վտանգի նվազմանը,
- բռնության պատճառների և պայմանների առավել խորքային ճնշությանը,
- միասնական և կանխատեսելի դատական պրակտիկայի ձևավորմանը,
- արդարադատության համակարգի նկատմամբ զինծառայողների և հասարակության վստահության բարձրացմանը:

Եզրակացություն

Իրականացված ուսումնասիրության արդյունքները ցույց են տալիս, որ Հայաստանի զինված ուժերում բռնությունը չի կարող դիտվել միայն որպես զինվորական կարգապահության առանձին խախտումներ: Որոշ դեպքերում, արարքը դրսևորվել է դիտավորությամբ զինծառայողին ֆիզիկական ուժեղ ցավի կամ հոգեկան ուժեղ տառապանքի պատճառմամբ՝ պատժելու, ահաբեկելու, հարկադրելու, նվաստացնելու կամ խտրականության ենթարկելու նպատակով: Նման արարքը կարող է որակվել խոշտանգում կամ վատ վերաբերմունքի այլ ձևեր:

Միջազգային չափանիշները պետություններից պահանջում են ոչ միայն մեղադրանքի արդյունավետ քննության իրականացում, այլև արարքի իրական ծանրությունը պատշաճ արտացոլող իրավական կարգավորման առկայություն: Զինվորական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործությունների շրջանակում խոշտանգմանը համարժեք արարքի հատուկ քրեաիրավական կարգավորման բացակայությունը թույլ չի տալիս պատշաճ արձագանքել այս ծանր հանցագործությանը, նպաստում է անպատժելիությանը և թուլացնում է պատժի կանխարգելիչ ազդեցությունը:

Քրեական օրենսգրքի 46-րդ գլխում համապատասխան հանցակազմի ներդրումը կարևոր քայլ կլինի զինծառայողների իրավունքների առավել արդյունավետ պաշտպանության, մարդկային արժանապատվության վրա հիմնված զինվորական կարգապահության ամրապնդման և Հայաստանի միջազգային պարտավորությունների լիարժեք կատարման ուղղությամբ: